

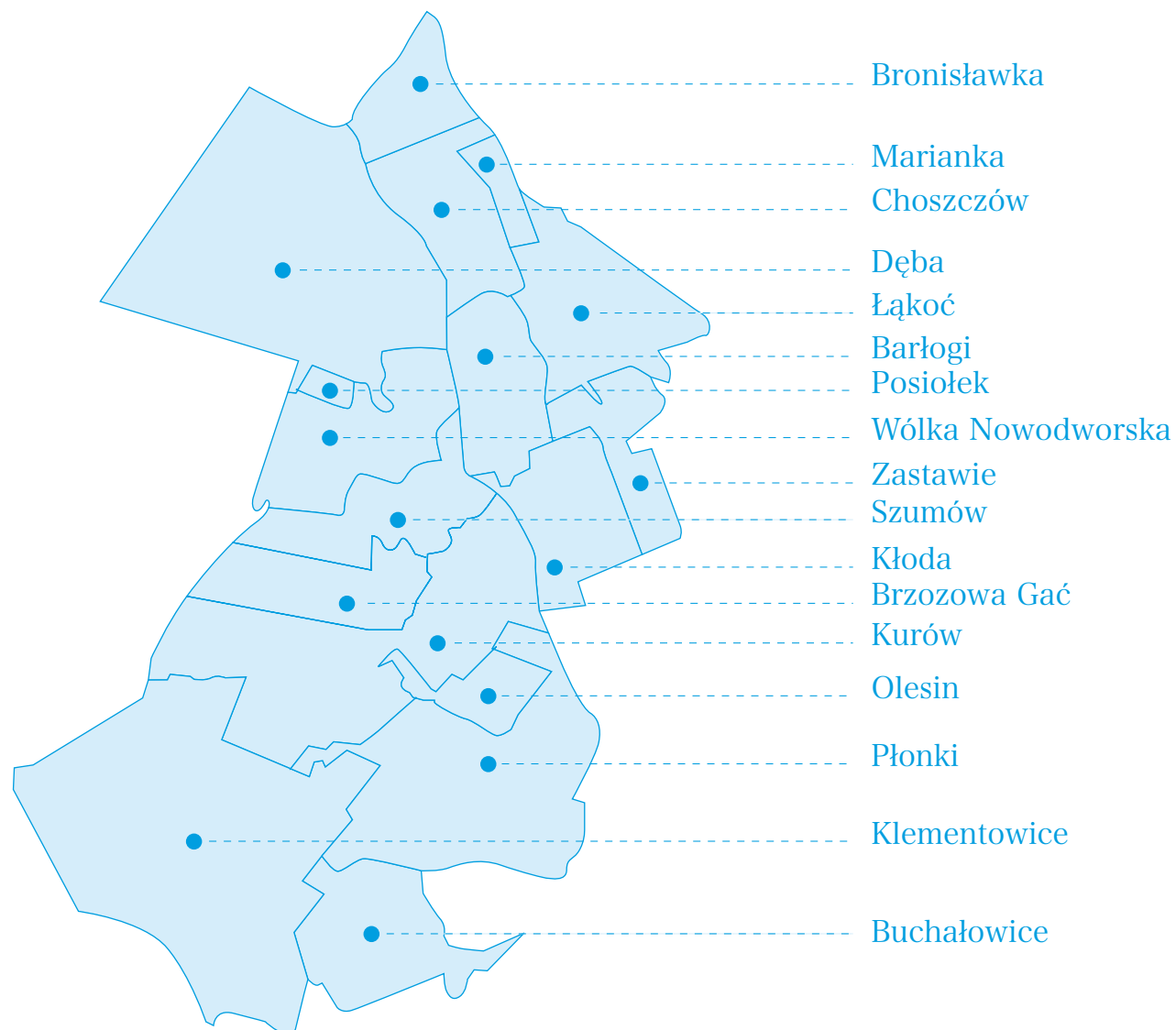
Gmina Kurów
co warto zobaczyć

Żurawie na łąkach „Okręglice”

Spis treści:	strona
Informacje o Gminie	7
Rys historyczny w fotografiach	13
Barłogi	18
Bronisławka	22
Brzozowa Gać	24
Buchałowice	28
Choszczów	32
Dęba	36
Klementowice	40
Kłoda	48
Kozi Bór	54
Kurów	58
Łąkoć	72
Marianka	76
Olesin	78
Płonki	82
Posiołek	88
Szumów	90
Wólka Nowodworska	94
Wygoda	95
Zastawie	96

Gmina Kurów

co warto zobaczyć

Autor tekstu: Stanisław Wójcicki – Wójt Gminy Kurów

Autorzy zdjęć:

Barbara Baćkowska

Zofia Kamińska-Dobrzyńska

Arkadiusz Małecki

Iwona Ogórek

Antoni Płachta

Grzegorz Skwarek

Piotr Tuźnik

Inne źródła:

Archiwum Gminnego Ośrodka Kultury w Kurowie

Hanna Żurkowska – Szkolny Klub Odkrywców Publiczne Gimnazjum nr 1 w Kurowie

Koncepcja albumu, wybór zdjęć:

Zofia Kamińska-Dobrzyńska

Arkadiusz Małecki

Barbara Nowacka

Antoni Płachta

Małgorzata Sowińska

Stanisław Wójcicki

Hanna Żurkowska

Natalia Żurkowska-Staniak

Wydawca: Gmina Kurów

Skład i łamanie: Paweł Abramiuk – Zakład Poligraficzny „WISŁA”

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny „WISŁA”

Gmina Kurów

Położona jest w Powiecie Puławskim i środkowo-zachodniej części Województwa Lubelskiego. W odległości: 130 km od Warszawy, 30 km od Lublina, 15 km od Puław oraz 15 km od Kazimierza Dolnego i Nałęczowa. Przez jej teren przebiegają: droga krajowa nr 12 relacji Lublin-Puławy, droga ekspresowa S17 relacji Lublin-Warszawa oraz linia kolejowa Nr 7 szlak E-20 relacji Lublin-Puławy. Zajmuje powierzchnię 101 km², zamieszkuje ją 8000 mieszkańców. Graniczy z gminami: Markuszów, Żyrzyn, Abramów, Końskowola, Wąwolnica i Nałęczów.

Obecną sieć osadniczą gminy tworzy siedemnaście sołectw zamieszkałych przez: Kurów /2803/, Klementowice /1343/, Płonki /844/, Brzozowa Gać /573/, Olesin /335/, Kłoda /301/, Buchałowice /262/, Choszczów /261/, Dęba /232/, Łąkoć /209/, Szumów /122/-Wygoda /56/, Barłogi/131/, Wólka Nowodworska /112/, Zastawie /107/, Marianka/23/, Posiołek /14/ mieszkańców. Siedzibą gminy jest położony w centrum Kurów – osada, która ma układ urbanistyczny charakterystyczny dla miasteczka z wyraźnie zaznaczonym centrum, siecią ulic i peryferiami. Dwanaście miejscowości /Brzozowa Gać, Wólka Nowodworska, Kłoda, Zastawie, Barłogi, Posiołek, Dęba, Choszczów, Łąkoć, Marianka i Bronisławka/ usytuowane są w północnej, a cztery /Olesin, Płonki, Klementowice i Buchałowice/ w południowej części gminy. Sieć osadnicza związana jest ściśle z układem wód otwartych. Najwięcej jednostek położonych jest w dolinie Kurówki /Płonki, Olesin, Kurów, Brzozowa Gać, Szumów./ W dolinie Białki /Zastawie, Kłoda, Łąkoć i Barłogi./ Natomiast w dolinach strug wodnych /Bronisławka, Marianka, Choszczów, Dęba, Posiołek, Wólka Nowodworska./ Klementowice ciągną się po obu stronach Garbówki /Strugi Kurów/. Buchałowice leżą na wododziale między tym ciekim, a Strugą Olszowiecką. Ten układ przestrzenny potwierdza znaczenie jakie w powstawaniu sieci osadniczej miał dostęp do wody. Osadnictwo w gminie wykazuje pewne zróżnicowanie pod względem układu przestrzennego, co związane jest z warunkami to-

pograficznymi, gruntowo-wodnymi oraz społeczno-gospodarczą genezą jego powstania. W gminie najczęściej występującym typem wsi jest ulicówka o zabudowie rozciągniętej w zwartych rzędach po obu stronach drogi i o nieregularnym układzie dróg bocznych oraz niwowym układzie pól /Choszczów, Kłoda, Łąkoć, Barłogi, Szumów, Buchałowice, Zastawie/. Obecny charakter zabudowy wsi Buchałowice został ukształtowany scaleniem, które zostało zakończone 12 listopada 1932 r. Sporadycznie zdarzają się długie rzędówki o regularnej, rozmieszczonej po jednej stronie drogi, zabudowie z łańcuchowym układem pól uprawnych /Dęba, Bronisławka/. Chociaż obecnie trwa zabudowa drugiej strony. Z innych typów należy wymienić łańcuchówkę z luźniejszym od ulicówki i rzędówki układem zabudowy oraz łańcuchowym układem pól /Płonki, Wólka Nowodworska/. Taki charakter uzyskały Płonki po przeprowadzonym tam scaleniu gruntów zakończonym 31 stycznia 1938 r., choć obecnie w zabudowie tej wsi dominują elementy wielodrożnicy. Pierwotnie miały charakter rzędówki z drogą zabudowaną z jednej strony biegnącą nad Kurówką. Pozostałością tej drogi są dwie figury oraz pojedyncze budynki mieszkalne usytuowane na łąkach nad rzeką. Wielodrożnice /Brzozowa Gać, Olesin, Klementowice, Buchałowice, Płonki/ to osady z charakterystycznym nieregularnym układem: zabudowy, komunikacji i pól. Klementowice taki charakter uzyskały po przeprowadzonym tam scaleniu gruntów zakończonym 27 października 1949 r. Poprzednio była to wieś o charakterze ulicówki usytuowana wzdłuż drogi Klementowice-Buchałowice-Drzewce. Natomiast scalenie gruntów rolnych Brzozowej Gaci, kiedy zmieniono ukształtowanie pól z kierunku zachodniego na południowy zostało zakończone 10 grudnia 1969 r. Dnia 21 kwietnia 1980 r. zakończył się pierwszy etap scalania gruntów rolnych Kurowa obejmujący pola uprawne po obu stronach drogi Kurów-Puławy, którym zmieniono ukształtowanie pól w kierunku południowym. Natomiast drugi etap scalania gruntów rolnych Kurowa oraz Szumowa zakończył się 21 października 1982 r. Poprzedni układ pól Kurowa ukierunkowany w stronę Końskowoli został ukształtowany dokumentem lokacyjnym miasta Kurowa wydanym przez Piotra Kurowskiego 6 stycznia 1442 r. Mniej-

sze wsie jak Posiołek i Marianka, mają pod względem układu przestrzennego charakter ulicowych przysiółków. Układ pól jak również niejednokrotnie zabudowy w wielu miejscowościach gminy za wyjątkiem Łąkoci, Bronisławki, Marianki, Olesina został znacznie zmieniony carskimi ukazami uwłaszczeniowymi z 1864 r. Wszystko to składa się na całość krajobrazu, z którego wynikają dzieje tej okolicy i jej czas obecny. Krajobraz pierwotny powstał w sposób naturalny bez udziału cywilizacji i nie występuje na obszarze objętym opracowaniem. Natomiast krajobraz naturalny posiada główne elementy krajobrazu pierwotnego z udziałem zmian wprowadzonych przez cywilizację. /W omawianym obszarze dotyczy to użytku ekologicznego "Torfowisko Wysokie" oddz. Leśny 152 i 153 Obszaru Chronionego Krajobrazu "Kości Bór" oraz użytku ekologicznego "Zabagniony Łęg" nad strugą wodną „Zagłówka” k. Wólki Nowodworskiej w "Lesie Kurowskim" i użytku ekologicznego "Torfowisko Niskie" w "Lesie Klementowskim"/. Dominującym typem krajobrazu na terenie gminy jest krajobraz kulturowy ze znacznymi zmianami wprowadzonymi przez cywilizację człowieka. W nim wyróżnia się krajobraz kulturowy harmonijny /krajobraz rolniczy/, krajobraz kulturowy zdewastowany /znaczące zmiany w naturalnym ukształtowaniu terenu oraz we florze i faunie/, krajobraz sztuczny /diametralne zmiany w ww. czynnikach/.

W granicach administracyjnych gminy funkcjonują- w całości lub w części, cztery parafie rzymskokatolickie. Parafia Rzymskokatolicka w Kurowie /obejmuje Kurów, Płonki, Brzozową Gać, Olesin, Szumów, Wólkę Nowodworską, część Łąkoci, od strony wsi Wielkie – gmina Abramów, Wygodę/, Parafia Rzymskokatolicka w Klementowicach /obejmuje Klementowice, Buchałowice oraz Stok i Las Stocki z gminy Końskowola/, Parafia Rzymskokatolicka w Dębie /obejmuje Dębę, Choszczów, Posiołek, Mariankę, Bronisławkę oraz Wolicę z gminy Abramów/, Parafia Rzymskokatolicka w Markuszowie /z gminy Kurów obejmuje Barłogi, Zastawie, Kłodę i znaczną część Łąkoci/.

Dominującym rodzajem wytwórczości jest /wynikające z uwarunkowań przyrodniczych w południowej i środkowej części gminy oraz istniejącej kultury rolnej w całej gminie/ – rolnictwo zarówno o cha-

rakterze tradycyjnym jak i specjalistycznym. Na południu gminy /Klementowice, Płonki, Buchałowice, Olesin/ są to głównie wynikające z wielowiekowej tradycji uprawy warzywnicze, kwaciarskie, sadownicze i szkółkarskie, a na północy gminy uprawy roślin przemysłowych /tytoń, kozłek lekarski/. Natomiast specyficznym rytem kulturowym Kurowa jest dominujący od kilkuset lat rodzaj wytwórczości, jakim jest garbarstwo i futrzarstwo. Kurów jest w kraju centrum futrzarstwa, a głównie wyrobu kozuchów. Do branży futrzarskiej należy tu cały szereg większych i mniejszych firm, które w oparciu o wielowiekową tradycję i posiadana fachową wiedzę ludzi skutecznie funkcjonują na tym specyficznym rynku, a po te wyroby przyjeżdżają klienci z Polski i zagranicy.

ŚRODOWISKO KULTUROWE

Po zjednoczeniu państwa polskiego z dzielnicą Małopolska /Księstwa Krakowskie i Sandomierskie/ wykształtowały się: województwo krakowskie oraz bardzo rozległe województwo sandomierskie z ziemią lubelską, na obszarze której znajdowała się obecna Gmina Kurów. Sieć osadnicza na tym terenie nie była zbyt dobrze rozwinięta z uwagi na pustoszenie tego pogranicza przez najazdy tatarskie, litewskie i ruskie. Stabilizację wprowadziło tu dopiero zjednoczenie ziem polskich.

Klementowice pojawiają się w dokumentach z 1330 r. Miały one należeć do dziedziców, którzy byli również właścicielami niedalekiej Bochotnicy. Dobra te nabył w 1399 r. Klemens z Kurowa parafia Wiśnicz pod Bochnią herbu Szreniawa kasztelan żarnowski i sądecki. Natomiast Choszczów notowany jest w 1359 r. a Brzozowa Gać, Płonki i Buchałowice w 1380 r. W 1418 r. biskup krakowski Wojciech Jastrzębiec erygował parafię Klementowice. /W jej skład wchodziły: Stok, Brzozowa Gać, Wola Płońska. Dwie pierwsze wsie jako świeżo powstałe nie należały do innych parafii, natomiast Wola Płońska funkcjonowała dotychczas w parafii Garbów/. Z dokumentów kościelnych wynika, że Kłoda w 1430 r. należała do parafii Markuszowice. W 1462 r. w Płońskiej Woli odbyły się „roki kasztelańskie” /w dawnym prawie polskim sesja wyjazdowa sądu kasztelańskiego poza stałą jego siedzibą w Lublinie/. Klemens zmarł oko-

to 1405 r. Jego starszy syn Mikołaj był kanclerzem koronnym, a w latach 1402-1411 arcybiskupem gnieźnieńskim i wspierał politykę króla Władysława Jagiełły dążącą do zdecydowanej rozprawy z krzyżakami. Mikołaj sfinansował chorągiew na wojnę z krzyżakami. Młodszy syn Klemensa Piotr kasztelan i starosta lubelski herbu Szreniawa występujący początkowo w dokumentach jako Piotr /Miles/ Rycerz z Kurowa, związany z dworem królewskim królów Władysława Jagiełły, Władysława Warneńczyka i Kazimierza Jagiellończyka, używał już od połowy XV w. nazwiska Kurowski. W XIV-XV w. Piotr Kurowski posiadał na terenie obecnego Olesina siedzibę o czym wzmiankuje w połowie XV w. Jan Długosz wymieniając w Kurowie, „*praedium militare*” Kurowskich, wykorzystujące walory obronne miejsca oblanego wodami rzeki i jej dopływów. Siedziba mogła mieć kształt typowego *fortalitium*, wieży obronnej, bądź mieszkalno obronnej zbudowanej z kamienia wapiennego z murem obwodowym otoczonym fosą oraz wjazdem od strony północnej i w środku z zabudową drewnianą. Nazywane było ono przez miejscową ludność „*zamkiem*”.

Czasy panowania w Polsce dynastii Jagiellońskiej to dla Lubelszczyzny intensywny rozwój osadnictwa, a głównie ośrodków wymiany handlowej czyli miast. Sprzyjała temu sytuacja, iż znalazła się ona w centrum potężnego państwa polsko-litewskiego na ważnych szlakach handlowych. Inicjatorem lokacji Kurowa był Piotr Kurowski, kierując się względami natury ambicjonalnej i prestiżowej, spodziewanymi dochodami, dogodnym położeniem nad rzeką oraz w pobliżu przebiegającego szlaku handlowego do Małopolski i na Mazowsze, dążeniem do ustanowienia centralnego ośrodka swoich dóbr i bliską lokalizacją jego rezydencji, dla której miasto miało stanowić zaplecze gospodarcze. Dnia 6 stycznia 1442 r. Piotr Kurowski /*wywodzący się z małopolskiej rodziny możnowładczej należącej w pierwszej połowie XV w. do najbogatszych i najbardziej wpływowych w Polsce*/ nadał dokument lokacyjny miasta Kurowa na prawie magdeburskim. /*Prawo to miało ogromny wpływ na codzienne życie średniowiecznej Europy w tym również Polski. Nie traciło aktualności przez kilka wieków ponieważ opierało się na powszechnie akceptowanym prawie rzymskim*

i kanonicznym. Magdeburg położony w Saksonii miał w sposób właściwy i wyczerpujący spisane swoje statuty. Był więc wzorem organizacyjno-prawnym dla miast przyjmujących to prawo/. Mieszkańcy zostali zwolnieni spod sądownictwa królewskiego i poddani sądom dziedzica, który sprawował je przez wójta. Nieznany jest przywilej lokacyjny zawierający zgodę króla na założenie miasta Kurowa, lecz taki dokument był wydany. Wzmianka o nim jest w dokumencie lokacyjnym. Czasem pomiędzy królewskim zezwoleniem na lokację, a dokumentem lokacyjnym dziedzica – fundatora miasta upływało kilka, a nawet kilkanaście lat. Mogło to być za panowania Władysława Jagiełły /*zm. 1434 r.* / lub Władysława Warneńczyka /*zm. 1444 r.* /. Piotr dziedzic Kurowa był związany z dworem królowej Zofii Holszańskiej żony Jagiełły i matki Władysława. Dokument ten określał status prawny i gospodarczy miasta oraz prawa i obowiązki jego mieszkańców – mieszczan i został wystawiony na prośbę: mieszczan, rady, wójta i pisarza miejskiego. Świadczy to o tym, że miasto było w trakcie organizacji. W połowie XV w. było zabudowane, a powstało na terenie wcześniej niezabudowanym w pobliżu siedziby mieszkalno obronnej Kurowskich. Wójt pełnił funkcje policyjne, oraz sądowe w sprawach cywilnych i karnych według surowego prawa magdeburskiego. W sądzie, któremu wójt przewodniczył brali udział ławnicy wybrani spośród mieszczan. Pełnił on również funkcje wojskowe /*osobistą służbę konną podczas wypraw wojennych oraz dowodzenie obroną miasta*/ oraz administracyjne /*zarządzał miastem*/. Władzę tą sprawował w imieniu dziedzica i pobierał za to część czynszów od mieszczan oraz część pieniężnych kar sądowych. Posiadał też na uposażeniu nieruchomości. Cechą charakterystyczną tak lokowanych miast była regularna zabudowa z rynkiem w centrum i wychodzącymi od niego ulicami przecinającymi się pod kątem prostym. /*Najprawdopodobniej po pożarze z 1553 r. wytyczono „Nowy Rynek”*. Świadczy to o rozwoju urbanistycznym Kurowa. Nazwa ta występuje w *księgach miejskich 1704 r.* Nowo lokowanemu miastu nadał Piotr Kurowski nazwę – Kurów oraz herb białego kura ze złotymi szponami i dziobem umieszczony na czerwonym polu. Ustanowił targi w każdy czwartek. Zezwolił na budowę ratusza na

rynku oraz ław rzemieślniczych, kramów kupieckich i wagi. Mieszczanie otrzymali grunty uprawne ciągnące się w stronę Końskowoli. Osadnicy dostali 20 lat zwolnienia z podatków. Była to rekompensata za przesiedlenie się do Kurowa. Ponadto mieszczanie na wyprawy wojenne mieli dostarczać czterokonny wóz z wyposażeniem. Zakończenie procesu lokacji nastąpiło około 1452 r., kiedy to Piotr Kurowski uposażył probostwo, co pozwoliło na utworzenie parafii, /*objęła ona początkowo swym zasięgiem Kurów, a od 1470 r. Brzozową Gać, Płonki i Wolicę należące poprzednio do parafii Klementowice*/.

W 1453 r. przy parafii funkcjonowała dobrze zorganizowana szkoła parafialna.

Po śmierci Piotra Kurowskiego w 1463 r. wygasła na nim męska linia rodziny Kurowskich. Kolejnymi na ponad 200 lat właścicielami dóbr Kurowa zostali Zbąscy, którzy dołączyli dodatkowy element do herbu Kurowa – nałęcz umieszczony w dziobie kura.

W latach 1456-1465 funkcjonował Powiat Kurowski, „*Districtus Curoviensis*” i sąd ziemski. Po jego likwidacji na sejmie w Nowym Korczynie, Kurów został włączony do powiatu lubelskiego do którego należał aż do rozbiorów Polski. Natomiast w 1474 r. król Kazimierz Jagiellończyk utworzył województwo lubelskie wydzielając go z części województwa sandomierskiego.

Dokumenty kościelne potwierdzają, że około 1510 r. Dęba należała do parafii Końskowola. Natomiast w 1564 r. w parafii Kurów odnotowano wieś Paluchów, /*obecnie część Dęby*/. W spisie poborowych województwa lubelskiego z 1563 r. występuje Barłogi. /*Jednak osadnictwo na tym terenie było znacznie starsze o czym świadczą wzmianki dotyczące sąsiedniego Choszczowa*/.

Najstarsza pieczęć miejska Kurowa pochodząca z 1557 r. znajduje się w Muzeum Czapskich w Krakowie. Widoczny jest na niej wizerunek kura z nałęczem w dziobie z napisem „*Syggillum Consules Civitas Curum – 1557 r.*”

Dwóm rodóm Kurowskim i Zbąskim miasto zawdzięcza rozwój gospodarczy. Kwitło rzemiosło i handel. W 1563 r. szewcy uzyskali od Zbąskich oddzielny przywilej. Szewstwo stało się wiodącym rzemiosłem w Kurowie. W 1580 r. miasto zamieszkiwało 121 rzemieślników.

W XVI w. Żydzi tworzyli w Kurowie znaczną kolonię. Ostatni z rodu Zbąskich – Bogusław Jan przywilejem z 1668 r. zrównał Żydów w prawach z ludnością wyznania rzymskokatolickiego. W XVII w. Żydzi byli już dobrze zorganizowani zamieszkując w południowej części miasta w okolicach stawu miejskiego gdzie funkcjonowała synagoga.

W przeciągu XVII w. Zbąscy wybudowali poza zabudową miejską murowany mieszkalno-obronny zamek w miejscu poprzedniego drewnianego otoczonego murem z kamienia wapiennego. O znaczeniu tego ośrodka świadczy fakt, że za czasów Jana Zbąskiego /*1595-1648*/ podkomorzego lubelskiego podejmowano tu Wielkiego Mistrza Zakonu Krzyżackiego z czterystuosobową drużyną rycerską w jego przejeździe przez Polskę.

W księgach parafii Końskowola z 1603 r. odnotowano folwark Nowodwór, pierwotną nazwę Wólki Nowodworskiej. Natomiast pierwsza wzmianka o Szumowie pochodzi z 1629 r., a w Podborzu, /*który obecnie wchodzi w jego skład*/ z 1649 r. Pozostała część obecnego Szumowa, – Wygoda została wydzielona ze wsi Chrząchów podczas uwłaszczenia w 1866 r. Pierwotna nazwa Zastawia występuje w opisie granic posiadłości królewskiej Kąty z 1661 r.

W 1673 r. syn włościanina który uzyskał szlachectwo Adam Kotowski dziedzic Klementowic na swój koszt wystawił regiment na wyprawę chocimską, a w 1683 r. poczet huzarski na odsiecz wiedeńską. Około 1684 r. zbudował w Klementowicach modrzewiowy kościół, projektu architekta królewskiego słynnego Holendra Tylmana z Gameren. Na jego fundamentach stoi obecny kościół zbudowany w stylu neogotyckim. W tym kościele znajdują się zlecone przez Kotowskiego, projektu Tylmana z Gameren, a wykonawstwa warszawskiego snycerza Wilhelma Barsza: ołtarze główny i boczne, ambona, cyborium i chrzcielnica. Ze względu na to, że Adam Kotowski czynił darowizny dla kościoła dominikanów pw. św. Jacka w Warszawie na jego polecenie wspomniany Tylman z Gameren zaprojektował tam dwupoziomą kaplicę, gdzie w krypcie podziemnej został pochowany.

W wyprawie wiedeńskiej króla Jana III Sobieskiego przeciw Turkom w 1683 r. brał udział ostatni ze

Zbąskich – Bogusław Jan, chorąży i podkomorzy lubelski, który zmarł w 1683 r. z odniesionych tam ran. Wcześniej jednak dnia 3 grudnia 1668 r. dokonał odnowienia dokumentu lokacyjnego miasta Kurowa. Dokument ten sporządzony na pergaminie z czarno-białym rysunkiem graficznym przedstawia godło Polski białego orła, herb Zbąskich – nałęcz, herb miasta Kurowa – białego kura z nałęczem w dziobie. Do tego aktu dołączona jest metalowa puszka z pieczęcią miejską. Dokument ten był przechowywany w Kurowie jeszcze w 1799 r. Obecnie znajduje się na Litwie w Wilnie. Wdowa po nim Anna ze Stanisławskich Zbąska jest autorką dziejów swoich trzech małżeństw. W 1685 r., kiedy zajmowała się zarządaniem dóbr kurowskich napisała utwór pod tytułem „Transakcja albo spisanie całego życia jednej sieroty przez żalosne treny od teje samej pisane roku 1685 po stracie dwóch mężów w wojnach z Turkami”. Tak powstał najdawniejszy romans, pierwszy w Polsce kobiecy pamiętnik. Bardzo osobisty, intymny, pełen zwierzeń, ukazujący liczne przykłady ówczesnej kultury obyczajowej. Była ona pierwszą polską pisarką.

W 1700 r. klucz kurowski /*Kurów, Klementowice*/ nabył Stanisław Szczuka /*1654-1710*/, referendarz koronny, marszałek sejmu, podkanclerzy litewski i starosta lubelski. Po jego śmierci majątek przejęła jego żona Konstancja Maria, a następnie ich córka Wiktoria, która poślubiła Jana Stanisława Kąckiego. Jedyń ich córką była Marianna. Poślubiła ona w 1741 r. Eustachego Potockiego. Panna młoda wniosła w posagu między innymi Kurów i Klementowice. Mieli oni córkę Cecylię oraz synów: Kajetana, Ignacego Romana, Jerzego Michała, Stanisława Kostkę, Seweryna Franciszka, Jana i Ubalda Karola. W ten sposób dobra Szczuków i Kąckich zostały włączone do majątku Potockich, który stał się jednym z największych w Rzeczypospolitej. W 1772 r. Eustachy Potocki przekazał te dobra synowi Ignacemu Potockiemu. W 1773 r. poślubił on Elżbietę Lubomirską, córkę marszałka koronnego Stanisława Lubomirskiego i Izabeli z Czartoryskich. W latach 1768-1773 powstał dla nich na południowy wschód od Kurowa klasycystyczny pałac. Stanisław Kostka Potocki młodszy brat Ignacego, żonaty z księżną Aleksandrą Lubomirską, siostrą Elżbiety założył w 1776 r. w pobliżu Kurowa zespół rezydencjalno-

-krajobrazowy nazwany przez niego „Olesinem” na cześć żony Aleksandry i syna Aleksandra. Położony był on na zachód od budynku pałacu. Olesin Potockich był wybitnym dziełem sztuki ogrodowej i z rozmachem pomyślanym sentymentalno-romantycznym zespołem rezydencjalnym. Zachwycał się nim podobnie jak Klementowicami odwiedzający Ignacego Potockiego poeta Julian Ursyn Niemcewicz co upamiętnił w swoich utworach. Natomiast Zygmunt Vogel na akwarelach zilustrował ogród olesiński. Ignacy Potocki /*1750-1809*/ był marszałkiem wielkim litewskim, politykiem, pisarzem, twórcą nowatorskiej myśli politycznej, współtwórcą Konstytucji 3 Maja 1791 r., reformatorem oświaty, członkiem Komisji Edukacji Narodowej, przewodniczącym Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, przywódcą Stronnictwa Patriotycznego na Sejmie Wielkim Czteroletnim. Uczestniczył w przygotowaniach powstania kościuszkowskiego 1794 r. Był też członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, współautorem publikacji „O ustanowieniu i upadku Konstytucji 3 Maja 1791 r.” Pochowany w Wilanowie. Jego brat Stanisław Kostka Potocki /*1752-1821*/ był również politykiem, pisarzem, publicystą, kolekcjonerem i mecenasem sztuki, reformatorem oświaty, działaczem Stronnictwa Patriotycznego na Sejmie Wielkim Czteroletnim /*1788-1792*/, współzałożycielem i członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Pochowany w Wilanowie. Ich przyjaciel, proboszcz kurowski ks. Grzegorz Piramowicz /*1735-1801*/ był Ormianinem pochodzącym ze Lwowa, jezuitą, pedagogiem, działaczem oświatowym, pisarzem, sekretarzem Komisji Edukacji Narodowej /*1773-1774*/ i współtwórcą jej ustaw, sekretarzem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, autorem podręczników dla uczniów i opracowań metodycznych dla nauczycieli. W 1783 r. ks. Grzegorz Piramowicz uruchomił funkcjonowanie szkoły elementarnej przy parafii w Kurowie. Pochowany w podziemiach kościoła w Kurowie. Z upływem lat coraz większe znaczenie miała w tej szkole nauka rzemiosła, a w 1837 r. utworzono przy niej szkołę rzemieślniczo-niedzielną z przeznaczeniem dla uczniów rzemiosła tzw. *terminatorów*.

Położenie Kurowa sprawiało, że był często areną ważnych wydarzeń historycznych XVII i XVIII w. Po-

wstanie kozackie i „potop szwedzki” oraz związane z tym przemarsze wojsk i epidemie spowodowały w Kurowie znaczne zmniejszenie liczby ludności. Podczas wojny północnej /*1702-1721 r.*/ przez Kurów przemieszczały się wojska rosyjskie i szwedzkie. Tak było również podczas wojny polsko-rosyjskiej /*1792 r.*/ Po bitwie pod Dubienką, /*22 lipca 1792 r.*/ w Kurowie /*24 lipca 1792 r.*/ zatrzymali się ze swoimi wojskami ks. J. Poniatowski i gen. T. Kościuszko. Tu otrzymali informację o zdradzie króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i przejściu do „Targowicy”. Podczas insurekcji kościuszkowskiej /*w maju 1794 r.*/ w Kurowie zatrzymał się korpus gen. Zajączka. W 1809 r. przez Kurów przemieszczały się wojska Księstwa Warszawskiego podczas wojny z Austriakami. Natomiast w 1812 r. wojska Napoleona w marszu na Moskwę.

W 1799 r. pożar strawił znaczną część zabudowań w Kurowie.

Na początku XIX w. dominującym rzemiosłem w Kurowie nadal było szewstwo. W tym czasie obserwujemy jednak dynamiczny rozwój kuśnierstwa.

W 1806 r. zrujnowany i zadłużony majątek Kurów został poddany przez zaborcę austriackiego licytacji. Nabył go Antoni Kuczyński. Następnie dobra te odziedziczyła Barbara Moraczewska. Po śmierci Barbary z Moraczewskich Zbyszewskiej i jej męża właścicielem majątku w latach 1855-1865 była rodzina Łzyckich. Natomiast Klementowice nabył Jan Kochanowski jako wiano dla córki, która poślubiła Leona Dembowskiego właściciela Bronic i Pożoga. Był on działaczem politycznym i niepodległościowym czasów powstania listopadowego 1830/31 r. Miał pasję hodowli kwiatów oraz uprawy owoców i warzyw. Tradycje ogrodnicze są żywe do dziś w Klementowicach oraz Buchałowicach i Płonkach. Jego syn Edward Dembowski zwany „czerwonym kasztelanem” znany był z działalności rewolucyjnej. W 1858 r. pochłonięty życiem politycznym sprzedał majątek Hermanowski.

W latach 1820-1836 wytyczono i budowano drogi Lublin-Warszawa i Lublin-Radom, gdzie Kurów stanowił ich istotny punkt i ważną stację pocztową. Zlikwidowane więc zostały dawne szlaki handlowe z Lublina na Mazowsze do Warszawy i do Małopolski.

Mapa topograficzna Królestwa Polskiego opracowana przez Kwatermistrzostwo Generalne Wojska Polskiego w latach 1822-1831, a wykończona przez Rosyjski Korpus Topografów w latach 1832-1843 przedstawia układ obecnego osadnictwa gminy za wyjątkiem: Łąkoci, Bronisławki, Posiołka, Marianki i Olesina. Osady te w tym czasie nie istniały. Posiołek powstał po uwłaszczeniu carskim włościan według tabeli nadawczej gruntów 25 września 1869 r. Natomiast dla pozostałych miejscowości tabel nadawczych nie sporządzono, a więc w czasie uwłaszczenia w 1864 r. nie funkcjonowały. Pierwsza wzmianka o Bronisławce pochodzi z mapy powiatu nowoaleksandryjskiego /*puławskiego*/ z 1870 r., a następna informuje, że wieś została włączona do parafii Kurów jako nowopowstała dnia 3 września 1876 r. Powstanie Łąkoci i Marianki datowane jest na późniejsze lata XIX w. podobnie jak Olesina.

W okresie powstania listopadowego w Kurowie dnia 3 marca 1831 r. doszło do zwycięskiej bitwy wojsk polskich gen. Józefa Dwernickiego nad silnym korpusem wojsk rosyjskich. Miejsce to upamiętnia figura przy ul. Lubelskiej /*powstała przed 1788 r.*/ Przy niej zostało pochowanych poległych w tej bitwie 14 polskich ułanów. W czasie powstania styczniowego pod Kurowem dnia 24 stycznia 1863 r. powstańcy dokonali zasadzki na carski konwój pocztowy. Po zwycięskiej potyczce zarekwirowali przewożone przesyłki w tym czterdzieści osiem tysięcy rubli. Dnia 2 marca 1864 r. na mocy uwłaszczeniowych ukazów carskich własność gruntów przeszła na mieszczan i włościan, a miasta i wsie uzyskały statusy niezależne od dotychczasowych dziedziców. W tym czasie właścicielem okrojonego uwłaszczeniami majątku kurowskiego została rodzina Baczyńskich /*1865-1918*/ Natomiast kolaborujący z władzami carskimi przeciwko powstańcom Ludwik Klemenowski – syn Jana, który również za współpracę z caratem przejął skonfiskowany Czartoryskim Celejów – nabył Klementowice na licytacji po Hermanowskich. Dnia 19 marca 1870 r. miasto Kurów w ramach restrykcji za udział jego mieszkańców w powstaniu styczniowym zostało przekształcone w osadę gminną.

W 1877 r. przez Klementowice przeprowadzono linię kolei nadwiślańskiej.

Podczas I wojny światowej Kurów i inne osady nie uległy wielkim zniszczeniom. Początkowo znajdowały się pod okupacją rosyjską. W dniach 31 lipiec-3 sierpień 1915 r. przez teren gminy w kierunku północno-zachodnim przesunął się front działań wojennych. Cofające się rosyjskie pułki z korpusu Grenadierów były ścigane przez 217, 218, 219 pułk piechoty niemieckiej śląskiego Korpusu Landwehry oraz 62 i 2 dywizje austriackie. Pozostałością tego tragicznego epizodu historycznego jest cmentarz wojenny w Olesinie, na którym są pochowani głównie żołnierze niemieccy, ale prawdopodobnie również austriacy i rosyjscy, oraz samotna mogiła żołnierzy Leopolda Jarosika i Henryka Zetnika na skraju Lasu Klementowskiego od strony Pożoga. Do odzyskania niepodległości Kurów znajdował się pod okupacją austriacką. Po przejściu frontu werbowano ochotników do Legionów J. Piłsudskiego. Działała również w konspiracji Polska Organizacja Wojskowa /POW/. W styczniu i lutym 1918 r. odbyły się w Kurowie manifestacje przeciwko okupantowi austriackiemu. Dnia 14 lutego 1918 r. podczas manifestacji w Kurowie od kul austriackiego żandarma zginął Stanisław Dybalski członek POW. W listopadzie 1918 r. Kurów został opanowany przez grupę POW na czele której stał Jan Kamiński. Rozpoczął się proces unifikacji i odbudowy niepodległego państwa. W latach 1918-1933 dobra ziemskie kurowskie w tym Olesin były własnością Marii Konstancji Orssetti. W latach 1918-1925 były zarządzane przez Władysława Jaruzelskiego ojca urodzonego dnia 6 lipca 1923 r. w majątku Kurów w Olesinie późniejszego Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej /PRL/ Wojciecha Jaruzelskiego. Jego metryka chrztu znajduje się w archiwum parafialnym w Kurowie. Ojciec prezydenta był synem powstańca z 1863 r. Jako oficer kawalerii wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej 1920r. Po uzyskaniu dyplomu wyższej szkoły rolniczej został administratorem majątku Kurów. W 1925 r. Jaruzelscy wyprowadzili się do Trzecian nad Bugiem. W 1929 r. nastąpił hipoteczny podział majątku Klementowice. W 1936 r. Bank Rolny z racji prowadzonej reformy rolnej przejął większość dóbr ziemskich Klementowic. Utworzono filię Instytutu Rolnego w Puławach. Administrator majątku Skrzycki wykupił pozostałą część majątku Klementowice

będącą własnością spadkobierców Józefa Klementowskiego. W 1938 r. do Klementowic z Ireny k. Dębina gdzie powiększono tereny lotniska wojskowego przeniesiono średnią szkołę rolniczą.

Początek II wojny światowej to dramatyczny okres w historii Kurowa. Dnia 8 i 10 września 1939 r. nastąpiło tragiczne w skutkach bombardowanie Kurowa i Brzozowej Gaci przez lotnictwo niemieckie. Były ofiary wśród ludności cywilnej i wojska. Spaleniu uległa zabudowa centrum Kurowa. W dniach 3-10 września 1939 r. w pałacu w Olesinie stacjonował sztab Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej pod dowództwem płk. Stefana Roweckiego późniejszego Komendanta Głównego AK. W tym czasie w „Kozim Borze” rozmieszczono oddziały odwodowe wyżej wymienionej brygady, a jej jednostki bojowe broniły odcinka frontu na Wiśle. Dnia 5 września 1939 r. do Olesina przybył gen. Tadeusz Piskor dowódca „Armii Lublin” celem uzgodnienia współdziałania między jednostkami. Natomiast w nocy z 8/9 września 1939 r. przez Kurów wycofywał się sztab i oddziały 36 Dywizji Piechoty Rezerwowej pod dowództwem płk. Bolesława Andrzeja Ostrowskiego. Dywizja została rozbita w rejonie Skarżysko-Kamienna-Szydłowiec. Również w nocy z 8/9 września 1939 r. w gajówce „Kozio Bór” zatrzymał się sztab „Armii Prusy” z gen. Stefanem Dąb Biernackim, by nad ranem opuścić to miejsce i przenieść się do dworu w Snopkowie pod Lublinem. Od 12 września 1939 r. przez kilka dni w Barłogach stacjonował sztab 39 Dywizji Piechoty gen. Bruno Olbrychta. Dnia 15 września od strony Klementowic do Kurowa wkroczyły wojska niemieckie, rozpoczęła się okupacja. Niemcy stosowali wobec ludności pracę przymusową, wywóz na roboty do Rzeszy, zesłania do obozów koncentracyjnych, konfiskatę majątku, egzekucje i pacyfikacje. Represje te dotknęły również mieszkańców gminy Kurów. W dniu 2 listopada 1942 r. Niemcy dokonali w Łąkoci publicznej egzekucji oraz pacyfikacji wsi. Ponownie pacyfikacja Łąkoci miała miejsce 14 czerwca 1944 r. Zginęli mieszkańcy, wieś zrabowano oraz spalono jej zabudowę. Podobnie było w Barłogach w dniach 9 lipca 1943 r. i 12 czerwca 1944 r. Pomimo okupacji i represji na terenie gminy Kurów bardzo aktywnie działał ruch oporu. Utworzono podziemne struktury AK i BCH,

które prowadziły działalność sabotażową i dywersyjną. Akcję ich scalania prowadzono od początku 1943 r. do końca okupacji. Do 1943 r. przynależność do obydwu organizacji była powszechna. W dniu 8 kwietnia 1942 r. do obozu zagłady w Sobiborze niemiecki okupant wywoził Żydów mieszkających w Kurowie. To tragiczne wydarzenie zamknęło kilkuletni okres wielokulturowości Kurowa. W dniu 6 marca 1944 r. w Kurowie hitlerowscy okupanci dokonali publicznej egzekucji więźniów zamku lubelskiego – żołnierzy AK i BCH. Była to jedna z największych egzekucji na Lubelszczyźnie. Pod koniec okupacji rozpoczęła się walka między prosowiecko ukierunkowaną AL, a podziemiem niepodległościowym reprezentowanym przez AK i BCH. W dniu 4 maja 1944 r. w Owczarni gmina Józefów n. Wisłą oddział AL „Cienia” podstępnie wymordował 18 żołnierzy z oddziału por. Mieczysława Zielińskiego wydzielonego z oddziału AK „Hektora” Jana Zdzisława Targosińskiego. W dniu 22 lipca 1944 r. niemieckie lotnictwo zbombardowało Kurów i Klementowice. Były ofiary wśród mieszkańców oraz zniszczenia w zabudowie. Natomiast oddziały AK i BCH w Kurowie i Klementowicach rozpoczęły akcję „Burza” – przejęcia miejscowości przed wkroczeniem Armii Czerwonej. Po wyzwoleniu z okupacji niemieckiej rozpoczęła się okupacja sowiecka. Do łagrów w głąb Związku Sowieckiego wywieziono zaangażowanych w działalność AK i BCH mieszkańców gminy. Wielu z nich poddano represjom w kraju. W walce z oddziałami UB i NKWD zginęli w dniach 15 lutego 1946 r. w Buchałowicach, 10 sierpnia 1946 r. w „Kozim Borze” oraz w Kurowie żołnierze AK-WIN.

Ostatni Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie Ryszard Kaczorowski był rodzinnie związany z Kurowem. Jego ojciec Waław Kaczorowski urodził się w Kurowie. Ryszard Kaczorowski objął urząd Prezydenta RP na Uchodźstwie w Londynie dnia 19 lipca 1989r. Jednocześnie w tej samej dacie w Warszawie. Zgromadzenie Narodowe /połączony Sejm i Senat/ wybrało na Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej /PRL/ Wojciecha Jaruzelskiego.

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Kurów to jedno z piękniejszych miejsc województwa lubelskiego i powiatu puławskiego

oraz jeden z najciekawszych geologicznie obszarów w Polsce. Leży na pograniczu dwóch krain fizjograficznych, Wyżyny Lubelskiej reprezentowanej na tym terenie przez Płaskowyż Nałęczowski oraz Nizin Środkowopolskich w których skład wchodzi Pradolina Wieprza i Wysoczyzna Lubartowska. Na powierzchni gminy nie widać wyraźnej krawędzi oddzielającej krainy fizjograficzne. Natomiast granica taka zaznacza się wyraźnie w budowie geologicznej. Płaskowyż Nałęczowski występujący w południowej części gminy, to najdalej ku północnemu-zachodowi wysunięta część Wyżyny Lubelskiej. Wyniosłość ta w Klementowicach, Buchałowicach i Płonkach tworzy silnie pofałdowane ukształtowanie terenu rozcięte gęstą siecią wąwozów i suchych dolin wciętych na głębokości 15-25 m i szerokości dna wąwozów 3-10 m. Stoki wąwozów są strome, zbudowane z miękkiego lessu podatnego na erozję. Występują tu na powierzchni gleby lessowe, które zalegają na głębokość do 15 m. Wysoczyznę Lubartowską obejmującą północną część gminy stanowi lekko falista, częściowo zalesiona nizinna morenowa rozcięta dolinami rzecznyymi rzeki Kurówki, jej dopływów głównie /Bielkowej/ Białki-Syroczanki oraz strug wodnych. Zaznacza się tu stosunkowo duży udział gleb wytworzonych z glin, piasków gliniastych i piasków zwałowych. W centralnej części gminy umiejscowiona jest, w pasie szerokości około 300 m po obu stronach rzeki, dolina Kurówki, wcięta na głębokość 10-15 m. Rzeźba terenu stopniowo przechodzi tu z falistej do nisko falistej, a gleby lessowe ustępują miejsca utworom zwałowym. Od lessów różnią się większą zawartością frakcji piasku. Najwyższe wyniesienia terenu w gminie występują na pograniczu Klementowic, Łopatek, Kolonii Drzewce 228,7 m n.p.m. oraz na pograniczu Płonek i Buchałowic 228,4 m n.p.m. Natomiast najniższe ukształtowanie terenu znajduje się w dolinie rzeki Kurówki w pobliżu Wygody i Wólki Nowodworskiej i wynosi 140,8 m n.p.m. Fragment południowej części gminy wchodzi w skład prawnie chronionej otuliny Kazimierskiego Parku Krajobrazowego, oraz Wąwołnickiego Parku Agroekologicznego i objęty jest strefą ochrony uzdrowskiej Uzdrowska Nałęczów. Natomiast w Olesinie występuje *stanowisko dokumentacyjne* –

odkryta ściana lessu wysokości ok. 10 m. U podstaw ściany widoczna jest warstwa rudawca.

Lasy zajmują pow. ok. 1900 ha co stanowi 19% powierzchni gminy. W północnej części gminy występuje prawnie chroniony zwarty system leśny zwany Obszarem Chronionego Krajobrazu "Kozi Bór". Obejmuje on wyróżniające się krajobrazowo tereny o różnych typach ekosystemów celem ochrony mozaiki lasów, strug, rzek, łąk i pól na północ od rzeki Białka /*Bielkowa*/-*Syroczanka*, oraz dla zachowania powiązań przestrzennych między obszarami o wysokiej aktywności biologicznej. Obszar Chronionego Krajobrazu "Kozi Bór" obejmuje łączną powierzchnię 12,681 ha w tym na gruntach Dęby 1,064 ha i Bronisławki 1,75 ha. Jest to las mieszany, częściowo położony na obszarach bagiennych. Ponad 40% jego powierzchni stanowią bory mieszane i świeże, z występującymi w drzewostanie sosną, dębem, ale także bory bagienne, świetliste dąbrowy, zbiorowiska grądowe, olsy i łęgi. Obok kompleksów leśnych i zarostowych występują tu duże powierzchnie łąk oraz lokalnie niewielkie fragmenty torfowisk. Na jego terenie znajduje się użytek ekologiczny "Torfowisko Wysokie" o pow. 8,05 ha. Składa się on ze śródleśnych bagien, oczek wodnych i torfowiska. Zbudowany jest z torfowców, płonnika i próchniczka bagiennego, porośnięty włośnianką oraz na obrzeżach trzęślicą modrą, turzycą dziubkowatą, trzcinnikiem lancetowatym, sitem rozpierchłym oraz sosną i brzożami omszoną i brodawkową. Wokół torfowiska występuje wąski pas boru wilgotnego o drzewostanie sosnowym z domieszką brzoży omszonej, z kruszyną w podszycie o runie zdominowanym przez trzęślicę, z borówkami bagienną i czernicą oraz siódmaczką. W pobliżu tego kompleksu na gruntach wsi Wólka Nowodworska, Barłogi, Łąkoć, Choszczów występują mniejsze kompleksy leśne mieszane. W Barłogach o pow. 140,70 ha tzw. "Choina Barłowska", Wólce Nowodworskiej 172,91 ha tzw. "Las Kurowski" - łącznie 313,61 ha, Choszczowie o pow. 35,45 ha, tzw. "Las Choszczowski" Łąkoć o pow. 148,98 ha tzw. "Las Łąkocki" - Lipnik. Natomiast w południowej części gminy kompleksy leśne mieszane występują w Buchałowicach o pow. 34,67 ha oraz Klementowicach o pow. 116,95 ha tzw. "Las Klementowski". Bory występują

głównie na glebach uboższych i porastają gatunkami iglastymi, najczęściej sosną. Bory mieszane występują w kilku kompleksach na północ od doliny Bielkowej /*Białki*/-*Syroczanki*. Drzewostan głównie sosna i dąb. W warstwie krzewów leszczyna, kruszyna, grab. W warstwie runa występuje borówka czernica, siódmaczka, orlica, konwalia, kokoryczka wonna, jastrzębiec i zawilec. Część zbiorowisk w borach mieszanych to spinetyzowane /*przekształcone*/ grądy, które są dominującym zbiorowiskiem leśnym na terenie gminy z drzewostanem zbudowanym z grabu z domieszką sosny i dębu, sporadycznie lipy. W warstwie krzewów leszczyna, kalina i kruszyna. W południowej części gminy w pobliżu Klementowic i Buchałowic występują niewielkie fragmenty grądu typowego. Runo w nim jest bogate. Występują tam: ziarnopłon wiosenny, czerniec gronkowy, żankiel zwyczajny, jaskier kosmaty oraz chronione: marzanka wonna, kopytnik pospolity, wawrzynek wilcze tyko, bluszcz pospolity. Formy regeneracyjne tego grądu zarastają śródpolne wąwozy lessowe. W wąwozie w "Górach Olesińskich" rośnie chronione parzydło leśne. Występujący w północnej części gminy grąd typowy ma runo zbudowane głównie z zawilca, gwiazdnicy wielkokwiatowej, prosownicy rozpierchłej, przylaszczki, przytulii. Zaznacza się tu większy udział gatunków borowych np. konwalijki dwulistnej, konwalii, kokoryczki wonnej, kosmatki owłosionej, płonnika strojnego. W grądach między Dębą a Barłogami występują chronione lilie złotogłów oraz rzadkie w regionie miodownik melisowaty i korzeniówka pospolita. W silniej spinetyzowanych grądach w runie występują: jeżyna i malina, wiechlina gajowa, bodziszek cuchnący, poziewnik dwudzielny, niecierpek drobnokwiatowy oraz gatunki borowe: konwalijka, szczawik zajęczy. Łęgi zachowały się tylko na wschód od Wólki Nowodworskiej i na północ od Klementowic. Ich drzewostan składa się głównie z olszy czarnej, a w podszycie czeremcha, kalina koralowa i porzeczką czarna. W runie występuje wiązówka, ostrożeń warzywny, krwawnica, niecierpek pospolity, jaskier rozłogowy, gwiazdnica gajowa. Fragmenty regeneracyjne łągu występują również nad rzekami Kurówką i Białką /*Bielkowa*/-*Syroczanką*. Z drzewostanem olszowym, w podszycie z bzem czarnym, a w runie z pokrzywą,

przytulią czepną, bluszczkiem kurdybankiem i jaskrem rozłogowym. Ols porzeczkowy znajduje się między Kurowem a Kłodą tzw. "Torfy" i na północ od Klementowic. W drzewostanie olsza czarna a w podszycie kruszyna, kalina czarna i czerwona porzeczką. Runo to zachylnik błotny, gorysz błotny, karbieniec, turzycą błotna i wydłużona, kosaciec żółty, psianka słodkogórz, kniecia błotna. Obok Kłody rzadka czernienia błotna. Natomiast obszarami wytypowanymi do objęcia ochroną są:

- użytek ekologiczny "Zabagniony Łęg" o pow. ok. 25 ha położony na północny wschód od Wólki Nowodworskiej w pobliżu "Lasu Kurowskiego". Wzdłuż cieku wodnego "Zagłówka" /*Dopływ spod Dęby*/ znajduje się wąski pas łągu, a w jego sąsiedztwie ols porzeczkowy otoczony wilgotnymi łąkami. W części południowej od wschodu w kontakcie z grądem. Znajdują się tam stanowiska roślin chronionych oraz miejsca gniazdowania ptaków, ostoja /*siedliska, łągowiska*/ rzadkich i chronionych gatunków zwierząt- ssaków, gadów i płazów.
- użytek ekologiczny "Torfowisko Niskie" koło "Lasu Klementowskiego" na północny zachód od Klementowic, dwa torfowiska niskie o pow. 0,20 ha i 0,40 ha zbudowane z turzyc, porośnięte trawami, roślinami i krzewami oraz grabem. Teren dobrze uwodniony, ostoja ptaków i zwierząt.
- szuwały i ols w Buchałowicach obejmuje pow. ok. 1 ha położoną u wylotu wąwozu, zasilany wodami nim spływającymi. Na niewielkiej powierzchni występuje szereg zespołów szuwarów.

Na terenie gminy występują również pomniki przyrody. Są to:

- dąb szypułkowy – 670 cm obwodu w obrębie posesji Barłogi 1
- dąb szypułkowy – 600 cm obwodu przy drodze publicznej w Klementowicach
- dąb szypułkowy – 420 cm obwodu na posesji Łąkoć 38
- dąb szypułkowy – 300 cm obwodu w Kłodzie przy budynku Domu Ludowego

- Aleja Lipowa ok. 100 lip 150-300 cm obwodu usytuowane w Olesinie – chroniona jako część założenia ogrodowego Olesin

Natomiast drzewami które mogą być zaliczone do pomników przyrody są:

- Dąb – 475 cm obwodu zwany "Królem Dębem" występujący w odległości ok 50 m od linii oddziałowej między oddziałami 164 i 165 Leśnictwa Wola Osińska
- Dwa dęby – 400 cm i 380 cm obwodu rosnące na linii oddziałowej między oddziałami 164 i 165 Leśnictwa Wola Osińska
- Lipa – 405 cm obwodu usytuowana na skraju pól wsi Posiołek pod lasem "Kozi Bór"
- Jesion – 415 cm obwodu, jesion-300 cm obwodu, kilka grabów- 300cm obwodu, osika – 400 cm obwodu usytuowane na terenie parku w Olesinie
- Lipy – 440 cm obwodu i 270 cm obwodu usytuowane w obrębie posesji Buchałowice 41
- Dąb – 405 cm obwodu rosnący przy gajówce koło Łąkoć.

Nad ciekami oraz strugami wodnymi i rzekami szerokim pasem nad Bielkową /*Białką*/-*Syroczanką* koło Zastawia, Kłody, Barłóg i Szumowa oraz na znacznie mniejszej powierzchni wzdłuż Kurówki koło Płonek, Olesina i Kurowa oraz przy jej dopływie Strudze Kurów /*Garbówce*/ w pobliżu Kurowa występują łąki i pastwiska zajmujące ok. 10% powierzchni gminy, w tym tzw. Okręglice o pow. około 75 ha. Dominującym typem jest łąka świeża rajgrasowa z rajgrasem wyniosłym, wyczyńcem łąkowym, kupkówką pospolitą, kostrzewą trzciniową i łąkową. Na północ od Szumowa występują łąki wilgotne z ostrożeńcem łąkowym, jaskrem ostrym, rdestem, wężownikiem oraz ze skupieniami sitowia leśnego, ziołoroślami wiązówki i szuwarami turzycowymi. Między łąkami występują małymi płatami naprzemiennie wypasane i koszone pastwiska z życią trwałą i koniczyną białą.

Również w hydrosferze zaznacza się zasadnicza różnica między dwoma krainami fizjograficznymi gminy. W przeciwieństwie do północnej, w południowej części gminy brak jest powierzchniowych zjawisk wodnych. Natomiast przez środkową jej

część przepływa Kurówka, po której obydwu stronach usytuowana jest niemal równoleżnikowo szeroko dolina tej rzeki. Ten prawostronny dopływ Wisły wypływa z Piotrowic Wielkich koło Garbowa na wysokości 197 m n.p.m. i uchodzi do niej w okolicach Puław na wysokości 117 m n.p.m. Ma 50 km długości i 395 km² łącznej powierzchni zlewni. Przepływa przez: Płonki, Olesin, Kurów, Szumów, Wólkę Nowodworską. Jej dopływy lewostronne to: Białka /Biolkowa/-Sycoczanka długości 18 km i powierzchni zlewni 148,5km². Wypływa z Woli Przybysławskiej k. Garbowa, przepływa przez Zastawie, Kłodę, Barłogi i Szumów gdzie wpada do Kurówki. Struga wodna "Zagłówka"/*Dopływ spod Dęby*/ długości 3 km wypływa z lasu "Kozi Bór", przepływa przez Dębę, między Lasem Kurowskim a Wólką Nowodworską i tam wpada do Kurówki. Natomiast dopływ prawostronny to: Struga Kurów /*Garbówka*/ długości 6 km i powierzchni zlewni 30,9 km, przepływa przez Klementowice i Kurów gdzie wpada do Kurówki. Z roślinności zanurzonej w Kurówce, Białce, Garbówce i strugach wodnych częsty jest zespół moczarki kanadyjskiej. W dużych stawach w Olesinie i Klementowicach występują zbiorowiska rdestnic połyskującej i grzebieniastej, włosienicznika krązkolistnego, rogatka sztywnego. W Białce poniżej Kłody i Kurówce powyżej Szumowa występują zbiorowiska char. Z roślinności pływającej we wszystkich wodach stojących i płynących występują skupienia rdestnicy pływającej, rdestu ziemnowodnego oraz rzęś i sypienia rzęśli wiosennej. W Białce i stawach w Olesinie występuje grąziel żółty, zespół osoki aloesowatej i włosienicznika skąpopręcikowatego. Z roślinności szuwarowej brzegi wód stojących i płynących często dużymi płatami porastają zbiorowiska pałek wąsko i szerokolistnych, manny mielec i szuwaru trzcinowego. Dość często na obrzeżach stawów występują małe płyty oczeretu jeziornego. Wokół małych stawów i wymoków śródpolnych występują skupienia skrzypu bagiennego, jeżogłówki gałęzistej i płyty tataraku. W płytkich wodach na obrzeżach glinianek i wymoków występują zbiorowiska ponikła błotnego. W zabagnionych obniżeniach wśród łąk, przy rowach melioracyjnych i torfowiskach rosną szuwały turzycowe, rzadziej kosaciec żółty. Brzegi rowów melioracyjnych, strug i cieków porastają szu-

wary trawiaste, mozgi trzcinowatej, manny mielec i fałdowanej a nad Białką manny jadalnej.

Na terenie gminy zaznacza się również bogate występowanie fauny w tym gatunków występujących nielicznie. Pola uprawne porośnięte kępami drzew i krzewów, zasiedla ortolan i potrzuszcz. "Kozi Bór" jest miejscem lęgowym trzmiełojada, jastrzębia, myszołowa, kruka, bociana czarnego. Natomiast stawy o pow. 12 ha położone w Olesinie: łabędzia niemego, cyranki, perkoza dwuczubego, perkoza rdzawoszyjnego, kaczek krzyżówek, kokoszki, łyski, błotniaka stawowego. Kurówka oraz jej dopływy: Biolkowa k. Szumowa, Zagłówka w obszarze "Zabagnionego Łęgu" i Garbówka w obszarze "Torfowiska Niskiego" k. Lasu Klementowskiego są miejscami lęgowymi ptaków wodno-błotnych oraz zasiedlających zadrzewienia i zakrzaczenia nad ciekami wodnymi: derkacza, wodnika, zielonki, kokoszki, rycyka, świergotka polnego, krwawodzioba, zimorodka, czapli, błotniaka stawowego. Ponadto w lasach, zagajnikach, zakrzaczeniach nadrzecznych występują: słowik, łożówka, strumieniówka, dudek, sójka, wilga, szczygieł, krętogłów, krogulec, pustułka, zięba, sowa, drozd, paszkot, srokosz, białorzytka, kukułka, grzywacz, turkawka, dzięcioł, sikora, brzęczek, świergotek, pliszka siwa i żółta, kwiczoł, sroka, sierpówka, grzywacz, myszołów, błotniak łąkowy, szpak, kos, bażant, gawron. Na polach uprawnych i łąkach występuje: czajka, kuropatwa, przepiórka i skowronek. Strone wyrobiska po pospółce w Szumowie zajmuje jaskółka brzegówka. Stanowiska lęgowe w zabudowie osadniczej mają: jaskółki oknówki i dymówki, wróble, mazurki, dzwońce. Bocian biały ma gniazda w Brzozowej Gaci /*na drzewie- topola*/, Wólce Nowodworskiej /*na słupie*/, Choszczowie /*na słupie*/, Łakoci /*na słupie*/, Zastawiu /*trzy gniazda: na drzewie- dąb, grusza i na słupie*/, Kłodzie /*dwa na słupie*/, Buchałowicach /*na słupie*/, Klementowicach /*na budynku i na słupie*/. Na terenie gminy występują rzadkie gatunki motyli łąkowych: modraszek telejus i nausitous oraz leśnych: mieniak stróżnik i tęczo-wiec oraz paż królowej. Licznie występuje również zwierzyna łowna. W lasach: łosie, jelenie, sarny, dziki, lisy, kuny leśne, borsuki. Na polach uprawnych zające i sarny. Na wodach biejących i stojących bytują

wydry i bobry a w środowiskach wodno-błotnych płazy i gady.

Pod względem walorów naturalnych gmina należy do obszarów o wysokich wartościach przyrodniczych i krajobrazowych. Posiada więc bardzo dobre warunki do uprawiania turystyki. Wszystkich, którzy preferują aktywny wypoczynek w postaci turystyki weekendowej zapraszamy do urokliwych jej zakątków na wycieczki piesze, rowerowe, konne oraz spływy kajakowe po Kurówce w bliskim kontakcie z naturą i z dala od wpływów cywilizacji. Kurów i okolice przyciągają specyfiką środowiska naturalnego, dogodnym położeniem, siecią połączeń komunikacyjnych oraz bliskim sąsiedztwem z atrakcyjnym trójkątem turystycznym Puławy-Kazimierz Dolny-Naęczów i rozbudowaną infrastrukturą techniczną. Turyści poszukujący atrakcyjnego wypoczynku znajdą coś dla siebie na terenie Gminy Kurów. Fragment południowo-wschodniej części gminy w Klementowicach to otulina Kazimierskiego Parku Krajobrazowego. Również pozostała część Klementowice, Buchałowic i Płonek to silnie pofałdowane ukształtowanie terenu, rozcięte gęstą siecią wąwozów, schodzące w stronę Kurowa do nizinnych łąk i pastwisk zwanych "Okręglicami", z grądem obok nich i użytkiem ekologicznym "Torfowisko niskie" w pobliżu Lasu Klementowskiego. Natomiast północna jej część to Obszar Chronionego Krajobrazu "Kozi Bór" z „Torfowiskiem Wysokim” oraz użytkiem ekologicznym "Zabagniony łąg" przy Lesie Kurowskim. Natomiast w środkowej jej części stawy w Olesinie. Te wymienione wyżej obszary to wspaniałe miejsca dla wędkarzy, grzybiarzy, turystów rowerowych i pieszych oraz myśliwych.

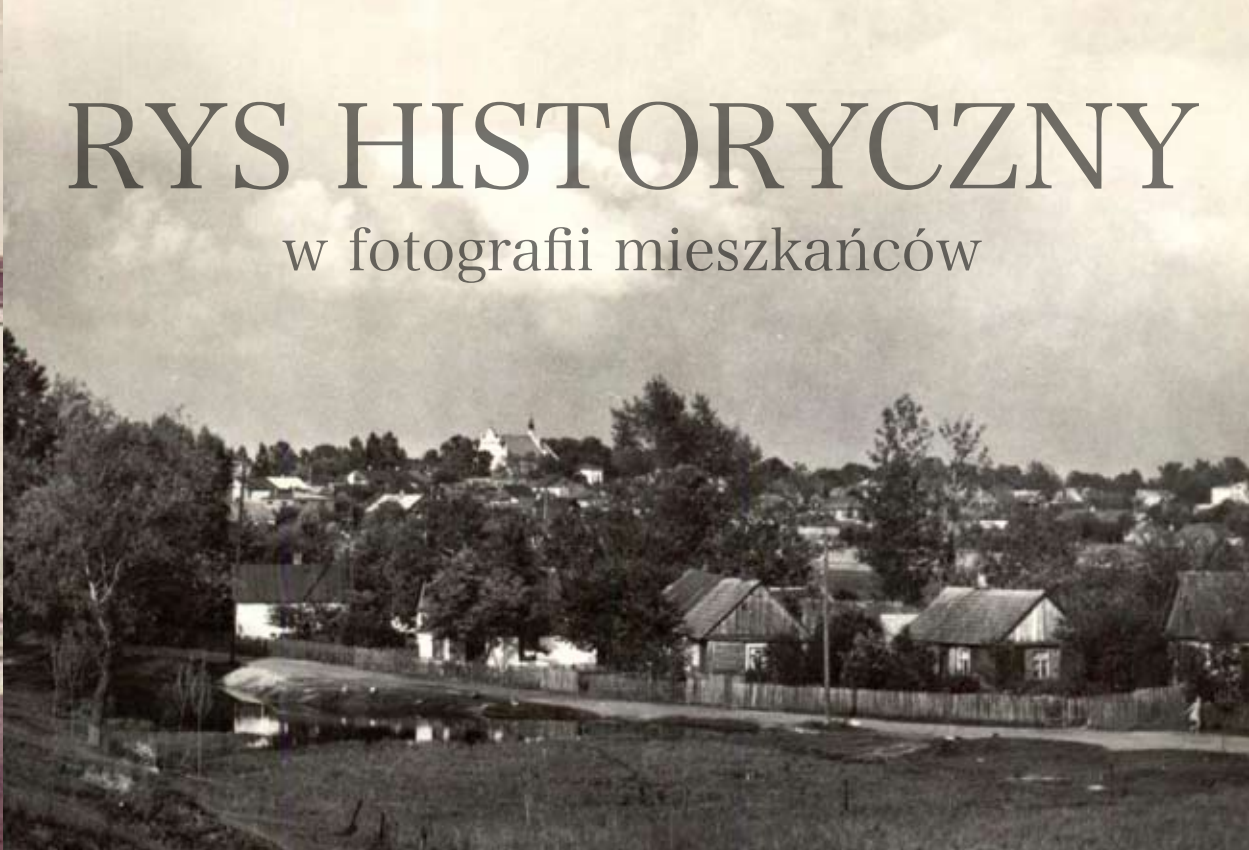
Poznanie atrakcyjnych terenów gminy umożliwiają piesze i rowerowe szlaki turystyczne prowadzące przez najatrakcyjniejsze miejsca gminy. Od 2012 roku turyści mogą korzystać ze szlaku rowerowego utworzonego na terenie gminy w wyniku realizacji projektu pn. "Utworzenie pętli rowerowych na obszarze od Kazimierskiego do Kozłowieckiego Parku Krajobrazowego". Celem utworzenia tej trasy rowerowej jest pokazanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych gminy, oraz umożliwienie dotarcia do nich zainteresowanym, chcącym aktywnie spędzać czas. Oznakowane szla-

ki rowerowe na terenie gminy mają łączną długość 37,5 km i wyznaczone są od otuliny Kazimierskiego Parku Krajobrazowego w Klementowicach gdzie łączą się ze szlakami spoza gminy. Trasa przez teren gminy przebiega szlakiem lessowych wąwozów przez Klementowice-Buchałowice-Płonki-Olesin a następnie Kurów i dalej Obszarem Chronionego Krajobrazu "Kozi Bór" przez Szumów-Wólkę Nowodworską-Dębę-Choszczów-osadę Kozi Bór. Funkcjonują również dwa szlaki łącznikowe Płonki-Kaleń gm. Markuszów długości 2,5 km oraz Kurów-Nowy Rynek-Kłoda-Bobowiska gm. Markuszów długości 7 km. Na szlakach są usytuowane i udostępnione turystom trzy stylowe, zadaszone drewniane wiaty. Na wyposażeniu wiat są stoły i po dwie ławy. Natomiast obok wiat znajdują się: miejsca na grill, stojaki na rowery i kosze na śmieci. Szlaki rowerowe gminy Kurów wchodzą w skład międzynarodowego Szlaku Bursztynowego Greenways, biegnącego z południowej części Europy na Hel. Przebieg szlaku – Kraina Rowerowa przy Bursztynowym Szlaku Greenways na Lubelszczyźnie – przez gminy: Baranów, Dęblin, Janowiec, Kamionka, Końskowola, Markuszów, miasto Puławy, gminę Puławy, Ryki, Wąwolnicę, Wojciechów, Żyrzyn i Kurów został określony na wydanej mapie turystycznej. Zaś w lokalnych paszportach przygotowanych dla turystów są wymienione walory dziedzictwa kulturowego, pomniki przyrody oraz obszary objęte ochroną ale również imprezy i wydarzenia, które warto zobaczyć. Jest również miejsce na wpis i potwierdzenie pieczęcią obecności. Posiadacze takich paszportów będą mogli zdobyć specjalne odznaki oraz nagrody. Warto więc odwiedzić Gminę Kurów i wszystko to zobaczyć.

Wójt Gminy Kurów
Stanisław Wójcicki

RYS HISTORYCZNY

w fotografii mieszkańców

Barłogi

Bazant (samica)

Szpak

Bronisławka

Mazurek

Jerzyk

Gil (samica)

Gil (samiec)

Bazant (samiec)

Brzozowa Gać

Bażant

Dzwoniec

Buchałowice

Kos karmiący młode

Kos karmiący młode

Puchacz

Trznadel

Dzięcioł

Bocian biały

Choszczów

Piecuszek

Dzwoniec

Bażanty

Gaşıorek

Dęba

Drozd śpiewak

Kwiczol

Bazant

Dzwoniec

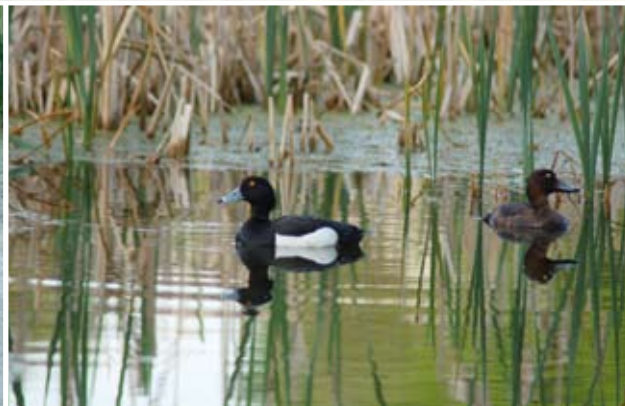

Klementowice

Łabędzie

Bociany na drzewie przy stacji kolejowej w Klementowicach

Kłoda

Dzwoniec

Drozd śpiewak

Bocian biały

Makolągwa
w okresie godowym

Kwieczół

Kawka

Kozi Bór

Sójka

Zaskroniec

Drozd śpiewak

Kos

Jaszczurka zwinka

Sikorka modraszka

Kurów

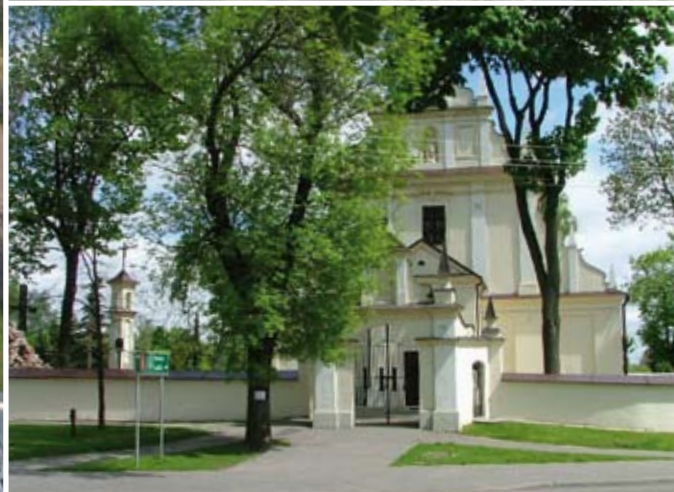

Wiewiórka

Mazurek

Łąkoć

Gąsiorek

Szpak

Trzmiel

Zajac

Kos

Kopciuszek

Sierpówka

Marianka

Zięba

Pliszka siwa

Zając

Olesin

Błotniak stawowy

Błotniak stawowy

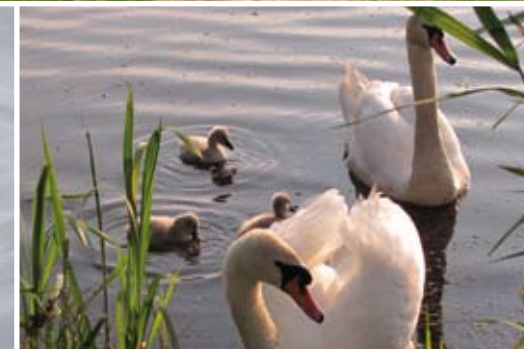
Łyski na gnieździe

Łabędź niemy

Kaczka krzyżówka

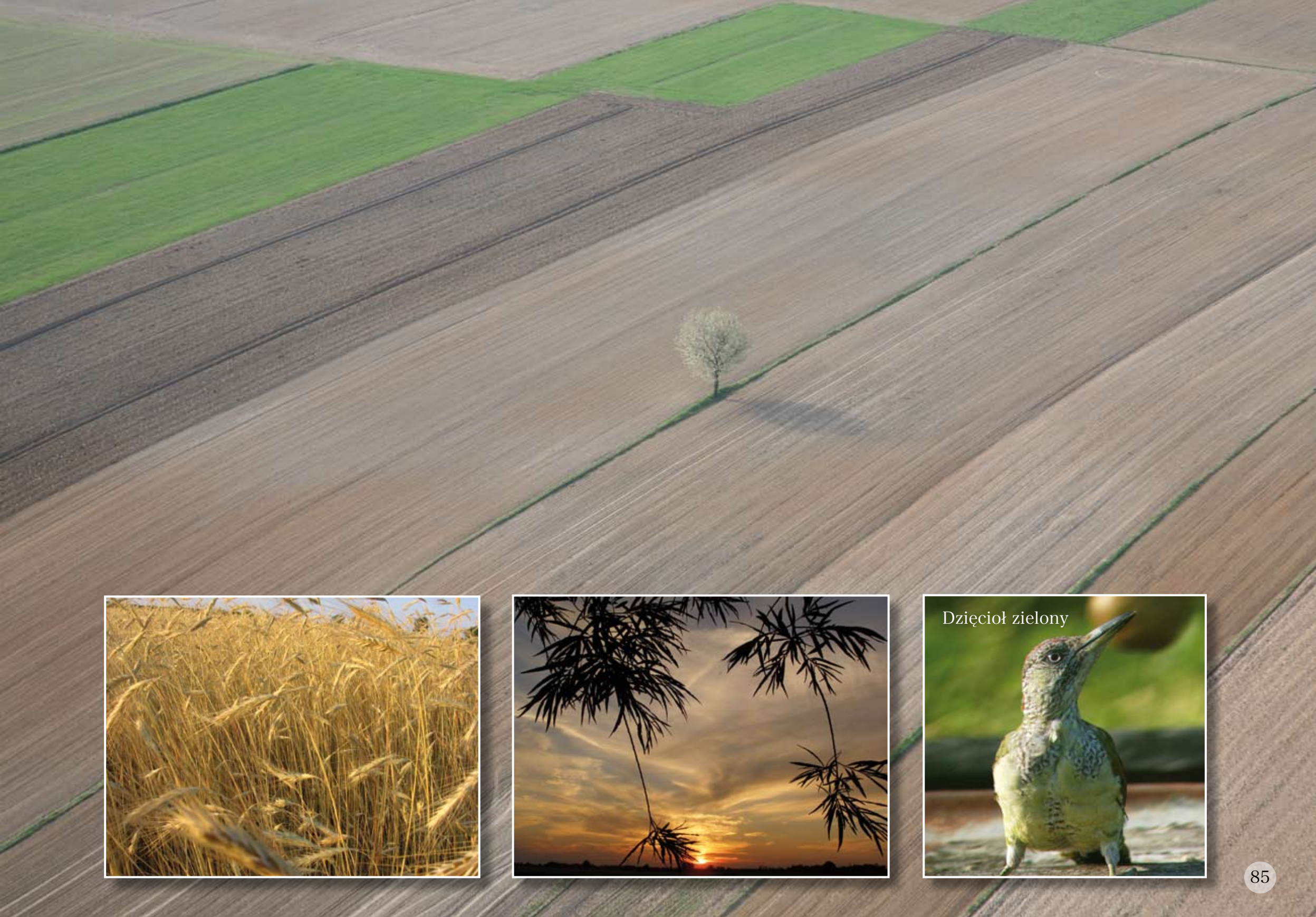

Płonki

Sikorka bogatka

Gołąb grzywacz

Zając

Posiołek

Sikora uboga

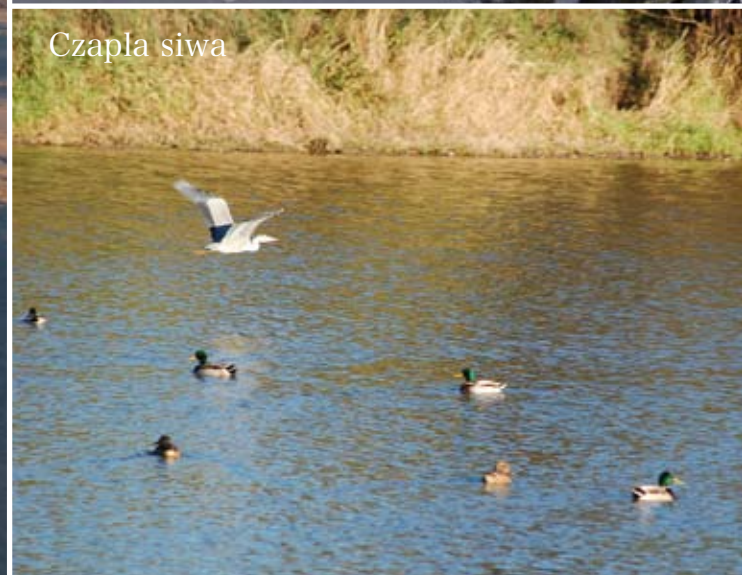
Czajka

Szczygieł

Szumów

Jeż

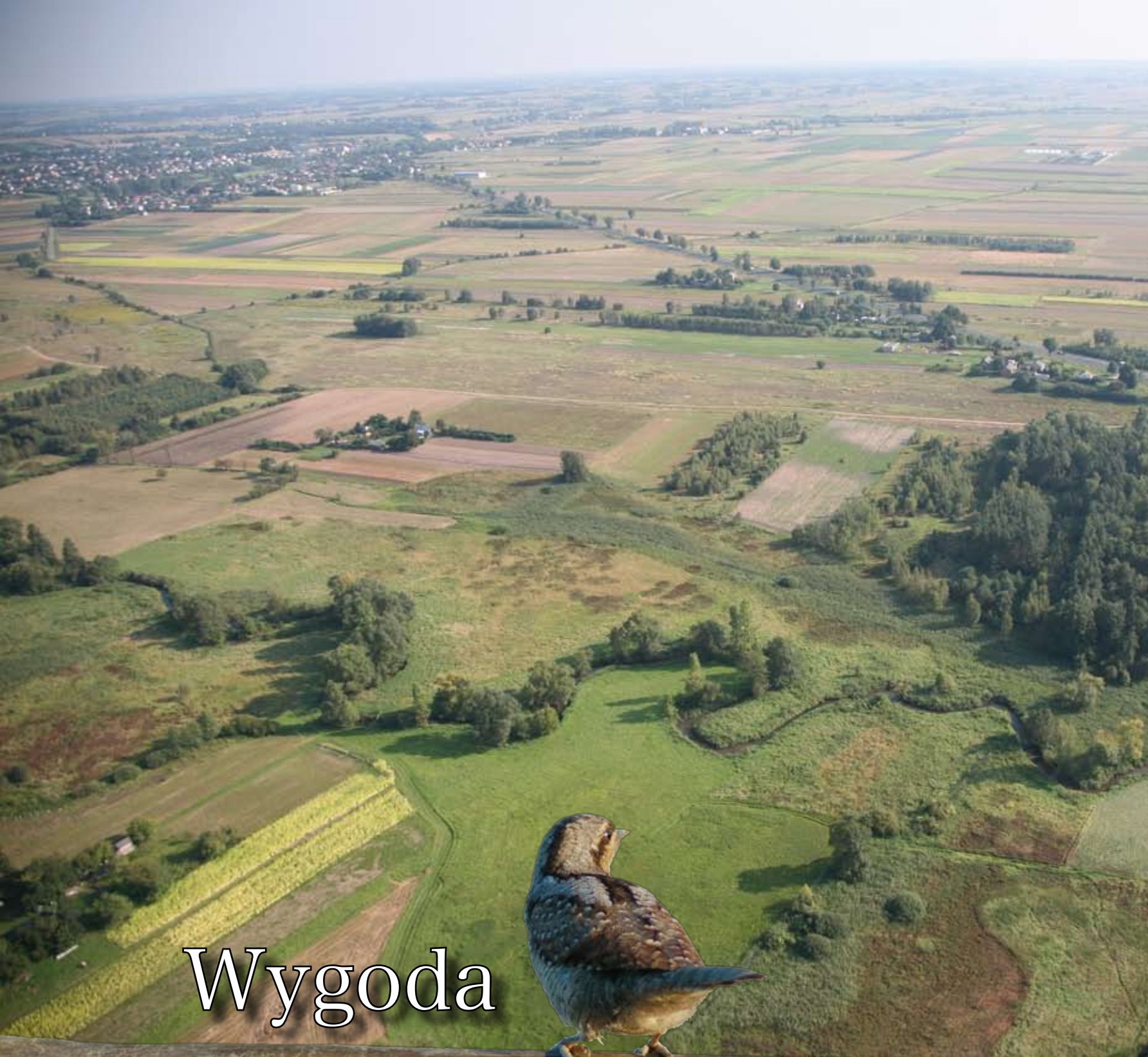
Kos

Czaple siwe

Wólka Nowodworska

Wygoda

Krętogłów

Zastawie

Zięba

Skowronek

Kret

Trznadel

Sikorka Bogatka

Europejski Fundusz Rolny
na rzecz
Rozwoju Obszarów Wiejskich

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach działania 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.
Publikacja opracowana przez Wójta Gminy Kurów – Stanisława Wójcickiego, Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europa inwestująca w obszary wiejskie